

AYOLLAR XALATINI BICHISH VA TIKISH

Shermamatova Sayyoraxon Saydaxmadovna

Farg'ona viloyati Farg'ona transport va servis texnikumi

Keng assortimentdagi kiyimlar andozasini tayyorlash, bichish va tikish fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *ushbu maqolada ayollar xalatini bichish, bo'laklarni to'g'ri joylashtirish va yig'ish usullari xususidagi fikrlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *sun'iy shoyi, velyur paxmoq, ort va old bo'lak, yeng, rel'ef, andoza.*

KIRISH

Xalat-ayollarga uy ishlari va dam olish uchun xizmat qiladi. Bichimining soddaligi, kiyishda qulayligi gigienikligi. barcha uy kiyimlari uchun xarakterli bo'lgan xususiyatlardir. Utilitar va funkitsonal xususiyatlari o'z ichiga olgan uy kiyimi ayollar uchun qulaylik tug'dirishi va shu bilan birga zamonaviy bo'lishi kerak. Xalat uchun paxta tolali gazlamalar sun'iy shoyi, velyur paxmoq kabi gazlamalar tavsiya etiladi. Ayollar xalati yeng, yoqa bichimlarining turlicha bo'lishi, formasining turli bo'lishi bilan ajralib turadi. Tavsiya etilayotgan ayollar xalati sun'iy shoyi gazlamadan tikilib, yopishib turadigan formali, pidjak tipidagi dumaloq shaklli yoqali, bir qator tugmaga taqiladi, yengi biriktirma, yeng bilakkacha uzunligining $4/3$ bo'lagi uzunlikda, tirsakdan etakkacha kengaytirilgan. Xalat old va ort bo'laklari yeng o'mizidan etak chizig'igacha rel'ef choki tushirilgan, old bo'lak o'ng yon qismida qoplama cho'ntak tikilgan. Andozalarni gazlama ustiga qo'yish hamda kiyimni bichish texnik talablarga muvofiq bajarilishi lozim. Tayyor kiyimning sifati bichish vaqtida andozalarning gazlama ustiga texnik talablarga muvofiq, to'g'ri qo'yilishiga ko'p jihatdan bog'liq. Tukli gazlamalar, shuningdek, har xil tusdagi gazlamalardan kiyim bichish vaqtida asosiy gazlamadan tikiladigan bo'laklarning barcha andozalari (adip va ostki yoqalar bundan mustasno) bir tomonga qaratilishi kerak. Kiyim, duxoba, baxmal, nimbaxmal, chiyduxobadan bichilayotganda andozani gazlama tuki pastdan yuqoriga qarab turadigan qilib joylash kerak. Shunda tayyor kiyimning materiali yaltirab turmaydi. Gullari har tomonga qaratilgan gazlamalarda andozalarni gazlama

gullari pastdan yuqoriga yoki aksincha, yuqoridan pastga qarab turadigan qilib joylash tavsiya etiladi.

ASOSIY QISM

Bayka, flanel, movut (drap, sukio) kabi tukli materiallar, paxta ipi, vegon ip, melanj ipdan to'qilgan materiallardan, zamsha va chiyduxobadan kiyim bichishda andozalarni tuklar pastdan yuqoriga qarab turadigan qilib joylash kerak, shunda kiyimning materiali ortiqcha paxmoqlanmaydi. Umuman, andozaning joylanishi material tukining uzun-qisqaligi va mayin dag'alligiga bog'liq. Xullas, uzun tukli materialda tuklar yuqoridan pastga, qisqa tukli materiallarda pastdan yuqoriga yo'nalgan bo'ladi. Tuklar ko'zga arang chalinadigan materialdan tikiladigan kiyimni bichganda hamma bo'laklarda material tuklarining bir yo'nalishda joylashgan bo'lishiga e'tibor berish kerak. Agar gazlama ustiga ikki kiyimning andozalarini bir yo'la joylashtirishga to'g'ri kelsa, u holda bir kiyimning jami bo'laklarida gazlama tuklari bir tomonga, ikkinchi komplektda esa boshqa tomonga qaratilishi lozim. Xol- xol gulli (xollar yirik bo'lsa) yoki yo'l-yo'l gazlamadan kiyim bichishda va tikishda kiyim orqasi va oldining o'rta chizig'i gulning qoq o'rtasiga to'g'ri keltirilishi lozim. Yo'l-yo'l va katak gazlama ustiga andozalarni joylayotganda ayrim bo'laklarning chetlaridagi, chunonchi: kiyimning oldida-bortlar chetidagi, kiyim orqasida-o'rta chiziqlardagi podbortlarda-yoqa qaytarmalarining tashqi zihlaridagi, cho'ntaklar, cho'ntak qopqoqlari, ko'krak cho'ntagi (listochki), yoqa, xlyastik, old va orqa koketkalaridagi (skladka yoki vitochkagacha) yo'llarning yoxud kataklarning bir-biriga mos holda to'g'ri keltirilishiga alohida e'tibor berish kerak. Kiyimning mazkur bo'laklarini bichayotganda gazlamaning gullarini bir-biriga to'g'ri keltirish uchun undagi takrorlanadigan gulning kattaligida yoki to'la kattaligida chok haqi tashlab ketiladi va podbortlarni bichayotganda chok haqi tashlab ketilmaydi, balki bu bo'laklar gazlamaning chetiga yaqinroq joylashtiriladi. Gazlamaning takrorlanadigan gullari yirik bo'lganda ham shunday talablar qo'yiladi. Belbog'li va yelkasi yostiqli kiyimlarda chok haqi gazlamaning ko'ndalang joylashgan yirik yo'llari yon choklardabir-biriga to'g'ri kelishini, yoqaning har ikkala uchida hamda yoqa qaytarmalarida esa simmetrik joylashuvini ta'minlamog'i lozim. Kiyim bo'laklarini bichganda hamma bo'laklarning chetlarida andozadan ozgina bo'lsa-da chetga chiqilishini nazarda tutish

kerak. Lekin bu chetga chiqishlar quyida ko'rsatilgan darajadan ziyod bo'lmasligi lozim: Asosiy materialdan bichilgan bo'laklarning chetlari (elka chizig'i, yeng o'mizi, yeng boshi va hokazo) da 1,0-0,15 sm; Asosiy material va astarbop gazlamadan bichilgan bo'laklar chetida (bortlar, zihida, old yon chiziqlarda, yengning tirsak to'g'risidagi va oldingi zihlarida, yoqalar va qoplama cho'ntaklarning chetlarida va hokazo) 0,15-2 sm;

Turli oraliq bo'laklar, kiyimning old va orqa etaklari (avrasi va astari) da va hokazolarda 0,25-0,3 sm; Kertiklarning o'lchamlarida va bir-biriga nisbatan joylashuvida 0,2 sm. Sidirg'a rang, yo'l-yo'l yoki katak (tuksiz) gazlamadan kiyim bichishda (agar kataklar, gullar simmetrik joylashgan bo'lsa) bo'laklarning andozalarini qarama-qarshi yo'nalishda joylashga yo'l qo'yiladi. Gullari nosimmetrik, shuningdek, ma'lum yo'nalishda joylashgan gazlamada bir kiyimning hamma bo'laklar andozasi bir tomonga qaratib qo'yiladi. Andozani eng ko'pi bilan 0,2 sm chetga chiqishga yo'l qo'yiladigan bo'laklarni bichish vaqtida ularning andozalari oralarida kamida 0,1-0,15 sm qoldirib joylash lozim. Materialning qiymati tayyor kiyim tannarxining 80-90% ni tashkil etadi; shunga ko'ra kiyim bichishda materialni tejab-tergashning katta ahamiyati bor. Material ustiga andozalarni joylashdagi tejamkorlik qiyqim chiqishiga qarab belgilanadi: yaroqsiz qiyqimlarning ko'p-oz chiqishi turli omillarga bog'liq; gazlamaning eni va turi, joylashgan bo'laklarning formasi, o'lchami va soni, andozalarni joylash sxemasi, kiyimning razmeri, rosti hamda gazlama ustiga andozalarni joylash tartibi shunday omillar jumlasiga kiradi. Qirqimlarning ko'p-oz chiqishiga andozalarning joylanish tartibi ko'proq ta'sir etadi. Kiyimning asosiy bo'laklari birin-ketin bo'yiga joylashtirilsa yoki qiya zihlari bo'yichajuftlashtirilsa, andozalar oralig'idan juda oz qiyqim chiqadi.

Ayollar xalatlari har xil gazlamalardan tikiladi. Ularning ko'ylakdan farqishundaki, old bo'lagi etagigacha ochiq bo'lib oldi tugmalanadigan yoki belbog' bilan bog'lanadigan bo'ladi. Xalatning old bo'lak qismi ma'lum kenglikda bir-birining ustiga o'tib turadi. Xalatlar turli fason va bichimda tikilib yengli, yengsiz, yoqasiz, cho'ntakli bo'lishi mumkin. Xalat turli xil bezaklar qo'yima burmalar, gazlama rangigamos qiya mag'izlar, furnituralar bilan bezatiladi. Xalatni tikish tartibi mayda bo'laklarni tayyorlashdan boshlanadi. Xalatning ostki va ustki yoqalari tayyorlanib, ag'darma chokda tikiladi. Yoqaning burchaklari texnik shartlarga ko'ra kesilib, o'ngiga ustki yoqadan ziy chiqarib

ag'dariladi va dazmollanadi. Tayyor yoqa andoza yordamida tekshiriladi. Adip bo'laklari birlashtirib tikiladi. Adipga yelimli qotirmaning namlangan mato yordamida dazmollab yopishtiriladi. Qoplama cho'ntak yuqori qismiga listochkani birlashtirib tikiladi, listochkani pastki qirqimlari buklab, bostirib tikiladi. Qoplama cho'ntak yon va ostki qirqimlari bo'ylab buklab dazmollanadi. Xalatning yeng qirqimlari birlashtirib tikiladi va yo'rmlanadi. Choklar bir tomonga qaratib dazmollanadi. Yeng uchi qirqimlari bukish chizig'i andoza yordamida aniqlanadi va buklab bostirib tikiladi. Xalatning old va ort rel'ef qirqimlari birlashtirib tikiladi. Rel'ef chok qirqimlari bir tomonga qaratib dazmollanadi va yo'rmlanadi. Xalatning old bo'lak boriga adipini ag'darma chok bilan yoqa o'tkaziladigan joydagi kertimgacha tikiladi. Bortni pastki burchaklari etak bukish haqqi kengligida bostirib tikiladi, choklar dazmollanadi.

XULOSA Ayollar xalatining mayda bo'laklariga ishlov berilgandan so'ng yig'ish ishlari boshlanadi. Avval old va ort bo'laklarining yelka va yon qirqimlari birlashtirilib tikiladi va chok qirqimlari yo'rmlanadi. Yoqa, yeng o'mizlari, xalat etak qismlarini tekshirib ko'riladi va tekislanadi. Yoqani yoqa o'miziga adip bilan birgalikda tikiladi. Yoqani yoqa o'miziga o'rnatilganda kertim berishni unutmash kerak, chunki kertim bergandan so'ng yoqa yaxshi yotadi. Yoqa tikib bo'lingandan so'ng adip o'ngiga ag'darilib, borda ziy chiqarib dazmollanadi. Xalat etak qismi bukash chizig'idan buklab tikiladi. Xalat taqilmasida izma o'rinlari andoza yordamida belgilanadi va puxtalanadi. Tugmalar o'rni tugma o'rnini belgilash uchun xalatni stol ustiga yozib qo'yiladi va taqilma joyidagi izmalarga moslab tugma taqish joylari belgilanadi va tugma maxsus mashinada puxtalanadi. So'ngra oxirgi ishlov beriladi va NIIB bajariladi.

Adabiyotlar

1. Qahramon Olimov. Tikuvchilik korxonalarining jihozlari va uskunalari. Darslik. G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent – 2013.
2. Q.T.Olimov. «Tikuvchilik korxonalarining jihozlari». O'quv qo'llanma. Toshkent, DITAF. 2001-y
3. M.Sh. Jabborova. «Tikuvchilik texnologiyasi». «O'zbekiston», 1994-y
4. <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/to-qimachilik/ayollar-xalatini-bichish>.